

Protocol dyslexie van de 14^e Montessorischool

1. Inleiding

Voor u ligt het protocol dyslexie van onze school. Hierin wordt beschreven wat dyslexie inhoudt, wat de kenmerken en de gevolgen zijn en hoe onze school er mee omgaat.

2. Informatie over dyslexie

Ongeveer 10% van alle leerlingen in het basisonderwijs heeft leesproblemen. Bij 5% van alle kinderen zijn de problemen zó ernstig en hardnekkig dat er sprake is van dyslexie.

Dyslexie is een aandoening waardoor men opvallend veel moeite heeft met leren lezen en/of spellen. Deze problemen zijn het gevolg van een verstoorde verwerking van talige informatie in de hersenen. Vooral het leren van koppelingen tussen de klanken (spreken) en de letters (schrijven) kost veel moeite. De moeilijkheden zijn onverwacht als je kijkt naar de intelligentie en de onderwijskansen van het individu.

Uitgaande van algemeen aanvaarde wetenschappelijke afspraken nemen wij aan dat een dyslecticus altijd problemen heeft met:

- Het verwerken van lettertekens en klanken,
- Vergroten van kennis bij het leren lezen en spellen en soms ook bij tafels en topografie,
- Het geautomatiseerd toepassen van die kennis bij lezen, spellen en soms ook hoofdrekenen,
- Het tempo en complexiteit van taken en de concentratie m.n. bij lezen en spellen.

Wanneer er problemen zijn op het gebied van lezen en spellen hoeft een kind niet altijd dyslectisch te zijn. Ook andere oorzaken zijn mogelijk, zoals:

- De leerling leert over het algemeen erg moeilijk,
- Er is onvoldoende aandacht besteed aan de leerproblemen,
- De leerling heeft om uiteenlopende redenen een periode van (goed) onderwijs gemist,
- Andere problemen, zoals sociaal-emotionele problemen, aandachtproblemen, epilepsie, ernstige zintuiglijke problemen en andere taalproblemen, kunnen een ongunstige invloed hebben op het leren lezen en spellen.

2.1 Kenmerken van dyslexie:

De kleuterfase:

Het klinkt vreemd om een kind dyslectisch te noemen wanneer het nog niet heeft leren lezen.

Toch zien we bij kleuters al bepaalde kenmerken:

- Moeite om klanken in woorden op de juiste volgorde te plaatsen,
- Woorden of zinnen niet precies kunnen (na)zeggen,
- Weinig feiten en begrippen kennen zoals links en rechts, kleuren, dagen van de week,
- Moeilijk versjes en liedjes kunnen onthouden,
- Kinderen die niet gekropen hebben.
- Moeite hebben met klapspelletjes met twee handen,
- Moeite hebben met het onthouden van namen.

Leren lezen:

Bij het leren lezen zien we bij dyslectici het volgende:

- Moeite met het onthouden van de klank bij de letters,
- Het verwarren van letters, die op gezicht en gehoor op elkaar lijken (m/n, b/d, p/q, u/eu/ui, a/aa),
- Moeite met het onthouden van de eerste woordjes,
- Te vaak "letter voor letter" of haperend lezen.

Lezen na groep 3:

Na het aanvankelijk lezen ontwikkelt het lezen zich verder. Hierbij speelt ook het begrijpen van de tekst een belangrijke rol. Bij dyslectici zien we in deze fase de volgende problemen veel voorkomen:

- Het weglaten, toevoegen of veranderen van (delen van) woorden,
- Het verwarren van posities / tekens die op elkaar lijken,
- Een ander woord zeggen dan er staat (b.v.: kat = poes),
- Veel "gokken" of "letter voor letter" lezen,
- Het lezen moeilijk of niet leuk vinden,
- Een hekel hebben aan hardop lezen,
- Een groeiend verschil tussen het leesvermogen en het vermogen een verhaal te begrijpen.

Spellen:

Foutloos schrijven is voor dyslectici nog moeilijker dan lezen. Belangrijke kenmerken zijn:

- Het door elkaar halen van letters die op elkaar lijken,
- Het omdraaien van letters (b.v.: ei = ie, ui = iu),
- Het weglaten of toevoegen van letters en woorden
- Het opschrijven van woorden zoals ze klinken (b.v.: de = du)
- Wel kennis van regels voor het spellen, maar gebrek aan toepassing tijdens het schrijven, - Meer fouten in eigen verhalen.

Overige vakken:

Ook bij het leren van overige vakken kunnen dyslectische leerlingen problemen hebben, bijvoorbeeld:

- Omkeren van cijfers (31 = 13)
- Fouten bij het hoofdrekenen door het vergeten van "tussenstappen"
- Moeite met "rijtjes leren" bij aardrijkskunde en het uit hoofd leren van de tafels,
- Veel schrijffouten in werkstukken,
- Moeite met het opschrijven van Engelse woorden.

2.2 De belangrijkste gevolgen van dyslexie

Belemmeringen in het onderwijs:

In het onderwijs moet veel gelezen en geschreven worden. Dit heeft ernstige gevolgen voor het volgen van onderwijs en belemmert kinderen om hun capaciteiten te ontwikkelen. Veel kinderen met dyslexie kiezen ook een onderwijsniveau dat lager is dan ze op grond van hun intelligentie aan kunnen.

Sociaal-emotionele problemen:

Dyslexie kan het gevoel van eigenwaarde bij een kind zwaar ondermijnen. Het kan tot frustraties leiden als het kind voldoende intelligent is maar het technisch lezen niet onder de knie krijgt, terwijl het bij klasgenootjes probleemloos lijkt te verlopen. Ook kunnen motivatieproblemen ontstaan waardoor kinderen geen zin meer hebben om het lezen te blijven oefenen, terwijl zij juist extra oefening nodig hebben om een minimaal leesniveau te halen.

3. Dyslectische kinderen op de 14^e Montessori : Signalering

Voordat een kind op de 14^e Montessori start wordt er aan ouders gevraagd een intakeformulier in te vullen. Daarin wordt gevraagd naar de taalontwikkeling van het kind en of er eventueel dyslexie binnen de familie voorkomt. Daarnaast is er een intakegesprek na de eerste 6 weken op school met de ouders waar dit verder besproken kan worden.

Algemeen:

In groep 1 en 2 volgen we de kinderen middels de leerlijnen van het jonge kind. In groep 2 krijgen de kinderen de toetsen Taal voor Kleuters en Rekenen voor kleuters (Cito) In groep 3 kijken we naar technisch lezen, spelling en rekenen. Vanaf groep 4 komt begrijpend lezen daarbij.

Dyslexie:

Voor kinderen in groep 2 waarvan we vermoeden dat er sprake zou kunnen zijn van dyslexie wordt Het programma Bouw! aangeboden. Dit is een leesprogramma op de computer om eventuele leesproblemen te voorkomen. Dit wordt bekostigd door de school. Verwacht wordt van de ouders om dit programma thuis te doen met hun kind. (3x per week 15 min) Vanaf groep 3 kunnen kinderen Bouw! onder leiding van een tutor op school doen. De kinderen worden structureel besproken in de groepsbesprekingen met de intern begeleider, er wordt gekeken welke kinderen in aanmerking komen voor extra hulp binnen de klas. Deze gegevens worden aan de nieuwe leerkracht van groep 3 overgedragen en zo nodig ook de vermelding van vermoeden van dyslexie.

Van groep 3 t/m groep 8 wordt het dyslexieprotocol verder gevolgd. Dit houdt in dat er vier keer per jaar op vaste momenten vastgesteld wordt hoe het met de ontwikkeling van het lezen staat en twee keer per jaar op een vast moment met spellen.

4. Wat doet de school bij vermoeden van dyslexie?

Stappenplan:

1. Leerlingen die moeite hebben met lezen en spelling krijgen extra (verlengde) instructie van de leerkracht in de groep. Ouders worden geïnformeerd en geadviseerd om ook thuis structureel te lezen met hun kind.
2. Bij een E en een enkele D score op de drie minuten leestoets (DMT) en een E op de spellingtoets of bij alleen E scores op de DMT, meldt de leerkracht de leerling aan bij de IB. Ouders worden door de leerkracht hierover op de hoogte gesteld.
3. De leerling krijgt extra ondersteuning in de klas, van de leerkracht. Het kind volgt het programma Bouw!
4. In de klas wordt extra (RALFI) lezen aangeboden.
5. Na minimaal 3 maanden extra hulp binnen de klas, wordt de leerling opnieuw getoetst. (DMT) Hierbij volgen we het dyslexieprotocol.
6. Als blijkt dat een kind, ondanks alle inspanningen van school en thuis geen vorderingen heeft gemaakt kunnen de ouders het kind voor onderzoek aanmelden bij een erkend dyslexie instituut. Dit onderzoek wordt niet door de school bekostigd. De school kan desgewenst adviseren in de keuze van een erkend dyslexie instituut.
7. Wanneer een kind op 3 opeenvolgende hoofdmetingen een E score voor de DMT heeft, of een lage D score voor de DMT in combinatie met een E voor CITO spelling, geeft school aan dat vergoede dyslexiediagnostiek een mogelijkheid zou kunnen zijn. Dit alleen indien er geen andere oorzaken zijn voor de stagnatie van het leesproces en/of spellingproces.
8. Via een aanmeldingsformulier kunt u uw kind bij een instantie aanmelden. Wilt u voor vergoeding in aanmerking komen, dan moet ook een schoolaanmeldingsformulier ingevuld worden. Na ontvangst van beide formulieren beoordeelt het instituut of een kind in aanmerking komt voor vergoede diagnostiek. Sinds 1 januari 2015 moet het instituut een contract hebben afgesloten met de gemeente. Uw gemeente en de dyslexiezorgverlener van uw keuze kunnen u vertellen of zij een contract hebben.
9. Wanneer de resultaten van het diagnostisch onderzoek het vermoeden van ernstige enkelvoudige dyslexie bevestigen, komt uw kind tevens in aanmerking voor vergoede dyslexiebehandeling. Soms moet de (vergoede of niet vergoede) behandeling bij het instituut voor een bepaalde tijd (geheel, deels) binnen de schooltijden worden gevolgd. De school verleent hiervoor uitsluitend toestemming als er sprake is van extra ondersteuningsbehoefte in de vorm van zorg. Omdat de leerling in de regel volgens de onderwijsinspectie verplicht is het aanbod te volgen zoals dat op het rooster staat van de school, zal de school telkens een weloverwogen besluit hierover moeten nemen in samenspraak met de ouders.
10. Als de leerling dyslectisch wordt verklaard door de GZ psycholoog, wordt de school hierover door ouders en het desbetreffende instituut op de hoogte gebracht. Afhankelijk van de uitkomst van het onderzoek en de wens van ouders zal de leerling een behandeling volgen op het instituut. Mocht de leerling geen

behandeling (kunnen) volgen op het instituut, dan zal dit met ouders, leerkracht en intern begeleider van de 14^e Montessori worden besproken.

11. Het blijkt in een enkel geval dat ouders voor een ander soort dyslexie behandeling kiezen dan van een erkend instituut. Daar zijn ouders vrij in. De behandeling zal dan in dat geval, buiten schooltijd moeten plaatsvinden.
12. Een medewerker van AA-dyslexie is een ochtend per week op school om kinderen te behandelen. Kinderen die het onderzoek hebben gedaan bij AA-dyslexie kunnen daar voor in aanmerking komen. Ook hier geldt: kosten zijn voor ouders of de gemeente.

N.B. Extra begeleiding buiten de groep is altijd voor een bepaalde periode afgesproken en zal structureel worden geëvalueerd. Uitgangspunt is: Passend Onderwijs vraagt om de juiste begeleiding binnen de groep door de eigen leerkracht. Soms kan het echter noodzakelijk zijn om een leerling voor een bepaalde periode buiten de klas te begeleiden in een groepje of individueel met als doel de leerling uiteindelijk weer volledig binnen de eigen groep te ondersteunen door de eigen leerkracht.

5. Mogelijke extra maatregelen, begeleiding, hulpmiddelen en tegemoetkomingen voor dyslectici op de 14^e Montessorischool.

Wij houden rekening met alle zwakke lezers dus ook met de leerlingen die geen officiële dyslexie verklaring hebben maar waarschijnlijk wel dyslectisch of ernstig spelling/leeszwak zijn. Veel van de extra maatregelen, begeleiding, hulpmiddelen en tegemoetkomingen die we dyslectische kinderen aanbieden, gelden ook voor hen. Bij de toetsen gelden deze hulpmiddelen alleen voor de kinderen met een verklaring.

Maatregelen om leergedrag te structureren:

- Zet extra uitleg op papier
- Geef regels van grammatica ondersteund met voorbeelden (spellingsondersteuning)
- Controleer of de opdracht begrepen wordt / na laten vertellen in eigen woorden
- Geef handreikingen hoe het beste geleerd kan worden
- Geef bij de methode mogelijk aanwezige software
- Leer technieken aan om het eigen werk te controleren
- Sta hulpmiddelen toe die het lezen en schrijven vergemakkelijken
- Overhoor niet alleen schriftelijk en lees moeilijke teksten bij een toets voor
- Geef goede kopieën bij opdrachten en geef extra tijd voor toetsen
- Reken spellingfouten niet aan (behalve bij woord-, en zinnendictee op het niveau waarop de leerling oefent) en reken herhalingsfouten niet mee
- Zorg voor een goede lay-out
- Laat de leerling regelmatig op de computer werken met spellingcontrole

Begeleiding en hulpmiddelen bij lezen:

- Het houden van een voorgesprek m.b.t. gekozen leesmateriaal o Voorbereiding (aansluiten op het niveau van...) o Welke woorden zijn moeilijk in de tekst o Op welk punt van het verhaal ga je samenvatten o Denk aan de tijdsvolgorde en opbouw van het verhaal o Wanneer stop je om te laten voorspellen hoe het verhaal afloopt o Wat is de rode draad in het verhaal
- Introductie van het verhaal: plaatjes kijken, titel bespreken, eigen ervaringen activeren, bespreken van moeilijke woorden, het verhaal in 1 zin samenvatten
- Interactief voorlezen: regelmatig terugvragen van gelezen stukjes, gegevens van een tekst terughalen (geheugen activeren)
- Diverse leesvormen hanteren (voorlezen, meelesen, voorttrekkend lezen, scannend lezen)
- Lezen met een leesmaatje
- Tutorlezen
- Vloeiend en vlot boekjes van Estafette
- Gebruik maken van aanwijzingen in het protocol voor leesproblemen en dyslexie
- Software gebruiken: flits, Ambrasoft
- Geen tijdsdruk hanteren bij het lezen, laten bijwijzen
- Motivatie hoog houden door te lezen op het begripsniveau van de klas en door zelf boeken uit te laten kiezen
- Aanleren van de strategie "in het hoofd spellen" om raden te voorkomen
- Gebruik maken van Bouw!

Begeleiding en hulpmiddelen bij spelling:

- Bepalen welke categorieën geoefend moeten worden door middel van het pi-dictee
- Spelling spiekschrift gebruiken: voor elk spellingsprobleem een bladzijde met de regel en voorbeelden. De leerling kan dit aanvullen met eigen woorden
- Gebruik maken van Woordkasteel en Taalzee.
- Beoordeel de spelling alleen bij spellingtaken, let bij andere taken meer op inhoud

Overige hulpmiddelen en tegemoetkomingen:

- Teksten vergroten
- Luisterversies van toetsen gebruiken in de hogere groepen, voorlezen in de lagere groepen, sommige toetsen mondeling afnemen, toetsen opdelen in kleine stukjes, extra tijd geven voor het maken van toetsen
- Werken met de computer

6. Wat kunt u zelf doen?

U kunt thuis samen boekjes lezen en taal- en rijmspelletjes doen. Uw kind ontdekt zo de relatie tussen geschreven en gesproken taal, ontwikkelt zijn woordenschat en krijgt plezier in boeken 'lezen'. Veel taalvaardigheden kunt u spelenderwijs extra stimuleren, ook op de computer.

Gaat uw kind (leren) lezen en verloopt dit moeizaam, dan zal het steeds meer tegenzin tegen lezen ontwikkelen. Om te voorkomen dat het daardoor steeds verder gaat achterlopen, is het belangrijk dat u uw kind extra motiveert:

- Oefen op een leuke, speelse manier met letters en klanken. Benut zo veel mogelijk vanzelfsprekende dagelijkse momenten: "Wil jij vast even de boodschappen opschrijven?"
- lees samen boeken of lees voor. Als uw kind niet zelf wil lezen, blijf dit dan tot en met groep 8
- Hardop lezen is vaak minder motiverend, maar verwerking kan ook gebeuren door te laten vertellen over het gelezen werk of samen te vatten, enzovoorts.
- Zorg voor kinderboeken die aansluiten bij de leeftijd en interesses van uw kind. Laat het ervaren dat boeken lezen leuk kan zijn. Er is een groot aanbod in luisterboeken. Ook hebben steeds meer bibliotheken een makkelijk lezen plein ingericht. Kijk op www.makkelijklezenplein.nl of dit ook bij u in de buurt is. (Makkelijk leesbare) boeken op verschillende niveaus zijn te vinden op www.makkelijklezen.nl en www.makkelijklezenplein.nl
- In spelvorm kan ook met taal gespeeld worden: jeugdscrabble, letterdobbelstenen, memoriespelvormen, Wie is het, enz.
- Geheugenspelletjes zoals "Ik ga op vakantie en ik neem mee....."

7. Bronnen

- Femke Scheltinga, Martine Gijssel, Maud van Druenen en Ludo Verhoeven: Protocol Leesproblemen en Dyslexie. Uitg.: Expertisecentrum Nederlands
- Eges, Centrum voor advies en begeleiding bij dyslexie. Homepage: www.eges.nl/dyslexie
- K.P. van den Bos en L. Verhoeven (red.): Leven met dyslexie. Uitg.: Garant